

BANKLARARO XALQARO SWIFT TIZIMI

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Axborot texnologiyalari kafedrası PHD, dotsent

akramsuyarov@mail.ru

Oripov Xusan Zohid o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada xalqaro pul o'tkazmalarini osonlashtirishda SWIFT(Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) tizimi samaradorligi o'rganiladi, uning global ta'sir doirasi, standartlashtirilgan xabar almashish va mustahkam xavfsizlik choralarini ishlab chiqish bo'yicha tavsiyalar berilgan. SWIFTda transchegaraviy tranzaksiyalar uchun ishonchli platformani taqdim etishi hamda SWIFT gpi(Global Payments Innovation) tomonidan kiritilgan yaxshilanishlarga qaramay, tranzaksiya tezligi va xarajatlari kabi muammolar saqlanib qolmoqda. SWIFTning o'rnatilgan tizimiga potensial raqobatni keltirib chiqaradigan tezroq, tejamkorroq yechimlarni va'da qiladigan yangi blokcheyn alternativlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: SWIFT, xalqaro pul o'tkazmalari, moliya institutlari, SWIFT gpi, xavfsizlik, blokcheyn, shaffoflik, tranzaksiya tezligi, xarajat, samaradorlik.

KIRISH

SWIFT tizimi bugungi global iqtisodiy integratsiya sharoitida banklar va moliyaviy institutlar o'rtasida ma'lumot almashishning eng ishonchli va keng qo'llaniladigan platformalaridan biridir. 1973-yilda Belgiyada tashkil etilgan SWIFT hozirda 200 dan ortiq mamlakatda 11 mingdan ziyod moliyaviy muassasaga xizmat ko'rsatadi. Tizim yiliga 7 milliarddan ortiq xabarlarini qayta ishlaydi.

SWIFTning asosiy vazifasi — moliyaviy xabar almashuvini standartlashtirish va xavfsiz muhitda amalga oshirishdir. MT-formatdagi xabarlar, shifrlash va autentifikatsiya texnologiyalari tranzaksiyalarning aniq, izchil va xavfsiz bajarilishini ta'minlaydi. Shuningdek, SWIFT kodlari (BIC) banklararo o'tkazmalarni oson identifikatsiya qilishga yordam beradi.

SWIFT gpi 2017-yilda joriy qilinib, tranzaksiyalarni real vaqt rejimida kuzatish va to'lovlarni tezlashtirishga xizmat qildi. Natijada ko'plab o'tkazmalar bir kun ichida amalga oshirilmoqda.

SWIFT tizimi statistik ko'rsatkichlari

SWIFT xalqaro moliyaviy aloqalarning uzluksiz va samarali ishlashini ta'minlaydigan ishonchli tizimdir. SWIFT o'zining xavfsizligi, keng qamrovi, shaffofligi va tezkorligi bilan boshqa xalqaro o'tkazma vositalaridan ajralib turadi. Hozirgi kunda bu tizim orqali yiliga 100 trillion AQSh dollaridan ortiq mablag' o'tkaziladi va tizimda 11,000 dan ziyod moliyaviy institutlar ishtirok etmoqda. SWIFT tizimining rivojlanishi global moliyaviy tizimning samaradorligini yanada oshirishga va moliyaviy almashinuvning xavfsizligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqobatning kuchayishi, yangi texnologiyalarning paydo bo'lishi va mijozlarning yuqori talablarini qondirish SWIFT tizimining rivojlanishiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tahlil va natijalar SWIFT tizimi, xalqaro pul o'tkazmalarida muhim o'rin tutuvchi vosita sifatida, butun dunyo bank va moliyaviy institutlarini yagona platformada birlashtirib, xavfsiz va tezkor moliyaviy xabar almashuvni ta'minlaydi. Tahlil qilish jarayonida quyidagi natijalarga erishildi:

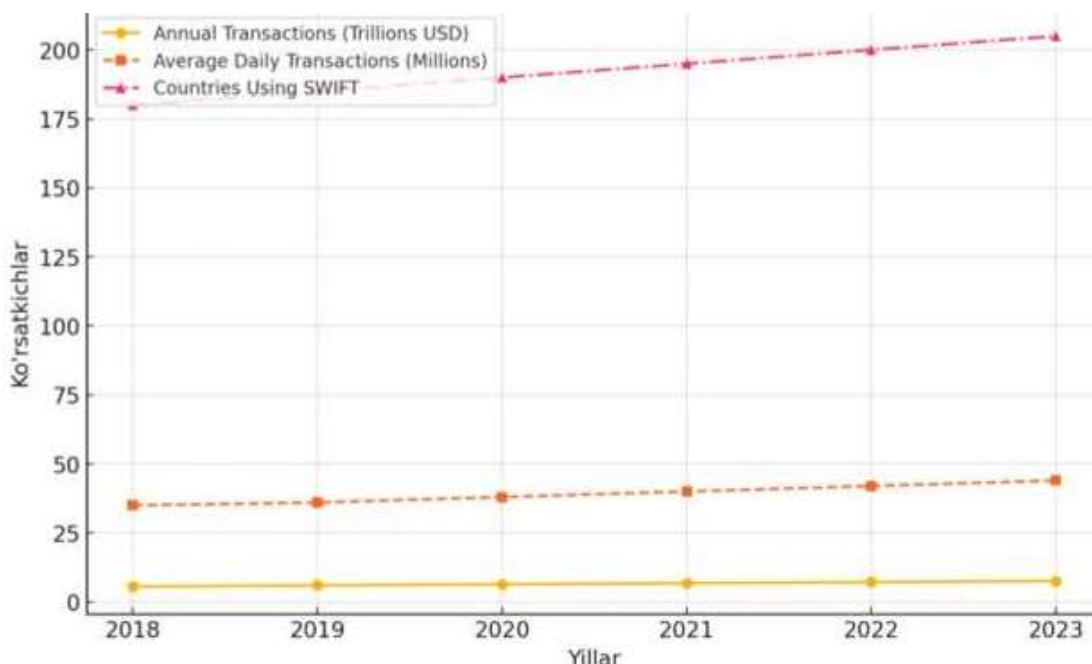
Global Qamrov va Keng Foydalanuvchilar Bazasi: SWIFT hozirgi kunda 200 dan ortiq mamlakatlarda mavjud bo'lib, 11,000 dan ziyod moliyaviy institutlarni o'z ichiga oladi. Bu ko'rsatkich tizimning xalqaro moliyaviy tarmoqlardagi o'rnini ko'rsatadi va deyarli barcha mamlakatlarda moliyaviy xabar almashishni ta'minlaydi. Tezlik va samaradorlik: SWIFT orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar o'rtacha 1-3 ish kuni ichida amalga oshiriladi.

Biroq, ba'zi tranzaksiyalar vositachi banklar ishtirokida 5 kungacha davom etishi mumkin. Bu tizim tezligini ta'minlaydi, lekin tranzaksiya yo'li va vositachilar soni tranzaksiya muddatiga ta'sir qiladi. Xavfsizlik va shifrlash: SWIFT tizimi har bir tranzaksiyani shifrlash orqali firibgarlik va hujumlardan himoya qiladi.

Shuningdek, yagona standartlashtirilgan xabar almashuv tizimi moliyaviy operatsiyalarning aniqligini ta'minlaydi. Tranzaksiya hajmi va ko'lami: Har kuni o'rtacha 42 milliondan ortiq xabarlar yuboriladi va yillik tranzaksiyalar umumiy hajmi 100 trillion AQSh dollaridan oshadi. Bu esa tizimning global moliyaviy operatsiyalardagi ulushini va yirik tranzaksiyalar uchun qo'llanilayotganligini isbotlaydi.

Eng ko'p qo'llanilgan valyutalar:

SWIFT tizimida eng ko'p qo'llaniladigan valyutalar AQSh dollari va yevro hisoblanadi, bu ko'plab xalqaro tranzaksiyalarning yevro va AQSh dollari orqali amalga oshirilishini ko'rsatadi. Kamchiliklar va chelovlar: SWIFT orqali tranzaksiyalar amalga oshirilayotganda yuqori komissiya to'lovlari talab qilinishi mumkin, ayniqsa kichik tranzaksiyalar uchun. Bu esa kichik va o'rtacha miqdorlarni yuborishda foydalanuvchilar uchun qo'shimcha xarajatni anglatadi. Shu bilan birga, tranzaksiya muddati banklararo bog'lanishlar va vositachi banklar soniga qarab uzoq davom etishi mumkin.

SWIFT tizimining yillik tranzaksiyalar va foydalanuvchi statistikasi

Yuqoridagi diagramma SWIFT tizimining yillar davomida o'sib borayotgan xalqaro foydalanish statistikalarini aks ettiradi. Ushbu chiziqli diagramma orqali quyidagi ko'rsatkichlar tasvirlangan: Yillik tranzaksiya hajmi: Diagrammada yillar o'tgan sari SWIFT orqali amalga oshirilgan yillik tranzaksiyalar hajmi o'sib borganini ko'rish mumkin. Bu o'sish, asosan, xalqaro savdo va moliyaviy faoliyatlarning kuchayishi bilan bog'liq. Kunlik tranzaksiya o'rtacha soni: SWIFT tizimida amalga oshiriladigan o'rtacha kunlik tranzaksiyalar soni ham yillar o'tgan sari ortgan. Bu ko'rsatkich tizimdan kunlik faol foydalanish darajasini va xalqaro moliyaviy aloqalarning kuchayishini anglatadi. SWIFT foydalanuvchi davlatlar soni: Yillar davomida tizimdan foydalanuvchi davlatlar soni oshgani ham diagrammada ko'rsatilgan. Bu esa SWIFT tizimining jahon moliyaviy tizimidagi keng qamrovini va qamrov doirasining ortishini anglatadi.

Ushbu diagramma SWIFT tizimining xalqaro pul o'tkazmalaridagi ahamiyatini va ishonchliligini yillar davomida orttirib borayotganini aniq ko'rsatadi. Diagramma yordamida o'tkazilgan tahlil SWIFTning kelajakdagi o'sish imkoniyatlari va global moliyaviy tarmoqdagi ahamiyatini yoritishga yordam beradi. SWIFT tizimi xalqaro pul o'tkazmalarida yetakchi platformalardan biri bo'lib, uning global qamrovi va xavfsizligi xalqaro moliyaviy xabar almashuv samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ammo

tizimning yuqori komissiya to'lovlari va ba'zi hollarda uzoq tranzaksiya muddati foydalanuvchilarning qoniqish darajasini kamaytirishi mumkin. Yangi texnologiyalarning rivojlanishi SWIFT tizimiga raqobat olib keladi va tizimni yanada rivojlantirishga undaydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda SWIFT tizimining xalqaro pul o'tkazmalaridagi samaradorligi bir nechta usullar orqali o'rganildi. Avvalo, SWIFTning rasmiy manbalari, moliyaviy institutlar hisobotlari va xalqaro statistik ma'lumotlar yig'ilib, tizimning tranzaksiyalar soni, hajmi va qamrovi tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar asosida tranzaksiya tezligi, xavfsizlik darajasi va komissiya to'lovlari kabi asosiy ko'rsatkichlar baholandi.

Olingan ma'lumotlar chiziqli diagrammalar orqali vizuallashtirilib, SWIFT tizimining yillar davomida o'sishi va foydalanish dinamikasi aniq ko'rsatildi. Shuningdek, SWIFT blokcheyn asosidagi alternativ tizimlar bilan taqqoslanib, uning raqobatbardoshligi va rivojlanish istiqbollari baholandi.

Tahlil natijalariga ko'ra, SWIFT xalqaro pul o'tkazmalarida yuqori xavfsizlik, ishonchlilik va tezkorlikni ta'minlaydi. Biroq komissiya to'lovlarning balandligi va ayrim tranzaksiyalarning cho'zilishi tizimning asosiy cheklovlari sifatida qayd etildi.

Xulosa

SWIFT tizimi (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) xalqaro moliyaviy tizimning muhim qismi bo'lib, banklar o'rtasida pul o'tkazmalarini xavfsiz va tez amalga oshirishga xizmat qiladi. 1973-yilda tashkil etilgan bu tizim hozirda 200 dan ortiq mamlakatdagi 11 mingdan ziyod moliyaviy institutlar tomonidan qo'llaniladi. SWIFTning asosiy afzalliklari — yuqori tezkorlik, ishonchlilik va kuchli shifrlash mexanizmlariga asoslangan xavfsizlikdir. Kuniga 42 milliondan ortiq tranzaksiya qayd etilishi uning global darajadagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, SWIFTning ayrim kamchiliklari ham mavjud: tranzaksiya komissiyalarining nisbatan yuqoriligi va ayrim hollarda o'tkazmalar 5 kungacha

choʻzilishi, ayniqsa vositachi banklar ishtirokida. Tizim asosan AQSh dollari va yevro kabi yirik valyutalarga yoʻnaltirilgan boʻlib, bu global moliyaviy bogʻliqlikni kuchaytiradi.

Yaqin kelajakda SWIFT blokcheyn asosidagi platformalar — Ripple, Stellar kabi tizimlar bilan raqobatga duch kelmoqda. Shu sababli SWIFT zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va xarajatlarni kamaytirish orqali oʻz pozitsiyasini mustahkamlashga intilmoqda.

SWIFT xalqaro moliyaviy tizimning asosiy va ishonchli komponenti boʻlib qolmoqda. Ammo texnologik raqobat sharoitida uning muvaffaqiyati innovatsiyalarni joriy etish va xizmat samaradorligini oshirishga bogʻliq.

Adabiyotlar:

1. Adabiyotlar: SWIFT. Understanding SWIFT: An Introduction to the Global Payment System. SWIFT Publishing, 2022.
2. Bank for International Settlements. Cross-border Payment Systems and SWIFT: Efficiency and Challenges // BIS Working Papers No. 876. – 2021.
3. Raximov A. Xalqaro to'lov tizimlari va ularning iqtisodiy samaradorligi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 145 b.
4. Xudoyberdiyev S., Karimova N. SWIFT tizimi va O'zbekiston moliya sektoridagi roli // Moliyaviy tahlil jurnali. – 2021. – №4. – B. 78-85.
5. Karimov M. Xalqaro to'lov tizimlarining samaradorligini oshirishda SWIFTning o'rni // Iqtisodiyot va moliya. – 2022. – №6. – B. 120-127.
6. Toshmurodov Sh., Yuldasheva G. SWIFT tizimida raqamli texnologiyalar va ularning xalqaro savdodagi ahamiyati // O'zbekiston moliyaviy sharhi. – 2023. – №3. – B. 95-103.
7. Usmonov O. O'zbekiston bank tizimida SWIFT tizimining joriy etilishi va samaradorligi // Bank ishi va moliyaviy texnologiyalar. – 2021. – №2. – B. 66 72.
8. Qodirov B. Xalqaro moliyaviy operatsiyalarda SWIFT tizimi orqali amalga oshiriladigan o'tkazmalarning xususiyatlari. – Toshkent: Moliya va iqtisodiyot nashriyoti, 2022. – 132 b.